
A' LENGYEL LITERATURA' RÖVID TÖRTÉNETE.

(Egy ifju lengyelnek levele Bonstettenhez).

Párizs, 1830.

Volt idő, midőn Lengyelországnak szintannyi tolla terjeszté dicsőségét kifelé, 's világosságot ön kebelében, mint szablyája védelmezé a' drága hont, melyért hű fiaimindenkor utolsó lehelletökig készek valának vért ontani. 'S akkor a' tudományok' és mesterségek virágzának hazánkban, 's nagyaink pártfogolák az ország' műveltségét előmozdító fáradozásokat.

A' tizenötödik és tizenhatodik században, a' lengyel nemzet, nem áttalom kimondani, Europa' legfelvilágosodottabb nemzete volt *) az olaszt kivéven, mellynek tudósai a' mi fejedelmeink' udvarában kerestek pártfogást és jutalmakat. Egyike legnagyobb királyainknak I. Zsigmond, milanoi nőt veve: ezzel ültete át Lengyelországba (1540) olasz izlést és díszet; 's az ő időszaka lön literaturánk' aranykorává is. A' lengyel nyelv alkotásra 's hangra kétség kívül első szláv testvérei között. Erős és lágy egyformán; fő caractere pedig komolysága és felsége kifejezéseinek. A' latin, melly az előtt a' francziának pótlá helyét Lengyelországban, 's a' görög, voltanak képzésének előképei.

Szükségtelen az arra emlékeztetés, hogy a' nagynevű Copernic, ki megállítá a' napot 's kerengteté a'

---

*) A' részrehajló állítást megbocsáthatni a' honszerető Jelles irónak. *Egyesek' tudományát nemzeti felvilágosodás'ól jól meg kell különböztetni. Mi is illyest képzelünk néha Mátyás' koráról, mellyben ragyogtak csillagok; de a' nap, melly mindent felderít, csak most kezd hajnallani. T. F.*

földet, lengyel volt, 's Európában az első láttudományi (optikai) értekezés Vitellion, krakói academicus, által iratott.

Azon időben (1550) midőn majdnem minden nyelvek még csecsemő korokban voltak, *Kochanowski*ban már olly költőt biránk, ki mind maig csodálatunkra érdemes, akár lángeszét, akár szólása' tisztaságát tekintsük: azalatt hogy Shakespeare sokkal később tűnt fel Angliának, 's Franciaországban olly nyelven dallottak, melly mai nap keveset kelletné magát füleinkkel. És siratnunk kell, hogy tudósaink nem követték mindig azt a' pályát, mellyet a' lengyel költők' Nestora szabott. A' latinság köztök több szerelmet talált, Virgil' nyelve sok lángeszü lengyelnek jobban tetszett mint sajátja, ámbár az semmiben nem hátrál annak, mellyen Caesar szabott a' világnak törvényeket *).

Csak érintvén e' kort, elég leszen még a' halhatatlan Sarbiewskit **) említenem, ki latin odáiban majdnem elérte Horáczt, mind egykorúí', mind az utóvilág' ítélete szerint. Későbbben rettentő harcok, berohanások, folytonos anarchia mindent, ki lengyel' nevét viselé, a' hon' védelmére szólíta, 's a' lantnak zengzetei fegyverzörgés közt elhalának.

Svédek, törökök, tatárok, moszkák mindenfelől beütének szép tartományainkba, 's rémítő tusa kelt a' függetlenség' népe 's szomszédai közt, kik szüntelen készen állának vassal és tőzzel pusztítani kebelét. Két század óta a' lelkek elfordultanak a' tudományoktól sé mesterségektől, hogy szabadságoknak viselhessék gondját; 's két századig nem volt lengyel kar, melly, alig hagyván el bölcsejét, már ne tanulta volna forгатni a' kardot 's lándzsáját röpíteni. Illy állapotja a' dolgok-

*) A' lengyel nyelv, részrehajlatlan birák szerint is nincs nagy szépségek nélkül, név szerint szláv testvérei közt kitünő. Még is a' levélfíró itt alkalmasint sokat mond. *T. F.*

**) Kit a' tudós világ *Sarbievius* név alatt tisztel (1591—1640). Első kiadása: Köln, 1625; a' legújabb Buda, 1824, 8. *T. F.*

nak nem lehet a' polgárisodásnak és tudományoknak kedvező. És még is nagy szónokok léptek fel szép beszédeikkel; 's földve az ellenség' véréből, nyugalommal 's ékesszólással értekezének az eszközök felett, mellyekkel védheték a' szent földet, hol őseik pihegének.

Egy más történet oltogató még a' világosságot 's szegé szárnyát a' szellem' fellengtének. T. i. a' jezsuiták' behozatása, kik igen sokáig kormányozák fejedelmek' lelkisméretét, 's a' nemzet' tanulmányait. Az általok behozott iskolai pedantismus elhervasztá minden virágot, melly a' lengyel földön virulandó vala. Hatalom 's nagyság után sovárogyva, elfoglalák a' nevelés' ügyét egész Lengyelországban. Vad szavakkal 's képes kifejezésekkel elterhelt latin nyelvök a' lakók' köz nyelvévé lön; keverték azt, igaz, lengyellel is, de ezen keverés rontá mindkettőt, 's okozá literatúránk' elaljasodását!

A' régi költők' stílusát dagályos, virágokkal duzzadozó szólás váltá fel; a' fellengzőt emphasis pótlá, 's idézetek és jegyzések' serege, mellyek tudományosak voltak ugyan, de költőiek épen nem.

Gyakran ragyogó villámlás előtti világossággal a' komoran befelhőzött eget; szint így néha nagy szellemek fölül emelkednek a' század' borúin. Nagy divatában levén a' szónoklat Lengyelországban, volt 1615 körül egy jezsuitánk, *Skarga*, ki a' szószék' magosáról a' világ' szenvedélyei 's vétkei ellen olly hatalommal dörge le, melly méltó vala egy Bossuethoz. Voltak vitézeink, kik beszédekét mondának hevenyében, méltókat hogy az utókor ismerje, 's országgyűléseink gyakorta nagy szellemi tehetségek' mezői voltak. A' műveltség és felvilágosodás soha sem alutt el egészen Lengyelországban, mint történt Oroszországban, midőn a' moszka fejedelmek évenként a' tatár khán' színe elébe járulának, térdre borulva lábához tenni koronájokat. Állításom' feltűnő erősítvénye az, hogy vallási háborúnk nem volt, míg egész Europa dulások' és pusz-

títások' hosszú sora alatt nyögött egy félreértett szó, egy balul magyarázott tétel miatt; 's míg Francia-, Német- és Angolországban külön keresztyén felekezetek vérözönökkel akarák elveik' igazvoltát megpecsételni.

A' tizenheted és tizennyolczadik század Lengyelországban folytonos háboru közt folyt le. Bécs' és a' keresztyénség' megmentésének dicsősége csak pillantatnyi fény volt, villám melly felragyog, hogy ismét elenyésszék; 's a' tudatlanság és pedantismus' sötétsége, megnehezedvén hazánk felett, arra látszának azt határozni, hogy a' nemzetek' erkölcsi rendéből kitöröl tessék.

Azonban a' sors azt akarta, hogy Lengyelország azon pillanatban nyerje vissza erkölcsi és tudományos lételetét, mellyben political életét elveszté. A' történetiró' sugallásaitól 's a' költő' hazafiúi énekeitől kísérve szállánk le a' sírba. Utolsó királyunk August-Szaniszló, a' Poniatowskiak' házából, lelkes ember volt és tudós; 's melly boldog, ha lába soha királyi szék' hágesóit nem érinti, 's jeles fejdelem, ha soha nem országot vala. Érezvén inogni fején a' koronát, kezeiben a' királyi páleztát, legalább egy czímet akara nyerni jövő ivadékok' hálájára, 's aláírván hazája' felosztatását, a' legnagyobb erőlködésekkel iparkodott benne gyámolítani a' tudományokat 's irántok izlést gerjeszteni a' nemzetben. 'S ez vala az egyetlen egy pont, mellyet siker koszorúza hosszú kormánya' siralmas folyamatjában *).

A' revolutio' elvei elterjedvén Európában, könynyű bemenetet leltének Lengyelországba, 's annyival inkább, hogy mindenkor egy bizonyos együttérzés kapcsolá Franciaországhoz, az egyetlenhez, melly részvétellel tekinté omladásunkat. És ime az okok, miért a' francia irók is olly nagy hatást gyakorlottak 's gyakorlanak még most is egy részt literaturánkra.

*) 1764—1795.

August-Szaniszló mindent, kit tudomány és lelkeség jelele Lengyelországban, udvarába vont. Alapította számos iskolát, köztök egy hadit; 's országglása egyszerre látta a' míveltség' ujulását 's a' haza' megsemmisülését.

Varsóban tudós társaság állt össze a' hazának legjelesebb és előkelőbb embereiből, kik kötelességöknek ismerék nyelvünket kitisztálni, 's szűzen átküldeni a' maradéknak, mint utolsó örökjét egy országnak, melly a' nemzetek' sorából kitöröltetett.

Azon előkelő fők között, kik Szaniszló király alatt éltek, az elsőség *Krasicki* (Kraziczki) varsói püspöké, ki meséket, satirákat 's egyéb költeményeket írt. Leginkább a' comicumban jeleskedett. Költése könnyed és kecses. Meséi közt is hazafisággal, lélekkel, szerencsés szökésekkel teljes versek találhatnak, mellyek magosb nembe is beillenének. Némelyekben a' franczia Lafontaint utánazza, sokakban egészen eredeti. Írt elbeszéléseket is kötetlen beszédben, meglepőket a' festett erkölcsök' valósága által, 's örökgyönyöreinket.

Trembecki, *Boufflers'* szoros barátja, élt Rousseauval és Voltairrel. Élete regényes viszontagságok' sora, mellyekben sohajtások és párviadal játsszák a fő szerepet. Nagy ész; 's egy új költői nyelv' teremtője. Szólását a' lengyelnek saját erő bélyegzi, 's versei olly hangzatosak, mint Görögország' és Roma' dallosaié. Hatalmában van a' nyelv' minden kereklete; szó és kifejezés az ő ajkain új életet 's öelötte ismeretlen erőt nyer. Írt számos ódát, dithyrambot 's egyes költeményeket. Fő munkája *Safłowka*, Potocka grófné' kertének képe. Lefordítatott francziára, de a' fordítás az eredetihez képest az esti nap' elhaló fénye a' déli nap' fennragyogó tündökletéhez.

Karpinski nem bírja *Trembecki'* erejét, de benne valami édes megillető van, mi a' szívbe hat. Olvasván verseit, átlátszó csermely' szélein gondolunk lenni, mellynek susogása álmakba andalít, 's a' szemet köny lepi.

Dmuchowski az *Íliast* adta remek fordításban; tőle birjuk az *Aeneist* 's az *Elvesztett Paradicsomot* is. Prosai munkái hazája' szerencsétlen helyzetét tárgyazzák, 's az okoskodás' és nyelvzsépség' erejét a' honszerelmi láng nem kevéssé neveli.

Az alatt, hogy minden Lengyelország' közel végét látszék jóslani, találkozott ember, ki nagy tehetséggel 's kimeríthetetlen türelemmel felkészülve, hazája' történeteit kezdé írni. Ösztönözve a' király által, e' munkának szánta minden idejét. Szerencsétlenségünkre *Naruszewiczot* az első századok' elvégzése után elragadá a' halál. A' lengyel *Tacitus*' tiszteletneve mutatja szerencséjét. Birjuk tőle *Horáczt* egészen, *Pyndarnak* néhány énekeit. A' félbe szakadt munka' folytatása a' varsói tudós társaságra bízott, mellynek mindenik tagja egy szakaszt vállalt. Reményljük a' roppant vállalatnak, melly közepén már túl van minél előbbi bevégeztetését.

Kniaźwin egyike még *Szaniszló*' kora' költőinek. Verseiben nem leled *Trembecki*' erejét, sem *Karpinski*' báját, de egyesíti *Krasickinak* mind könnyedségét, mind szellemét.

Nem folytatom az egyes írók' hosszú sorát, kik ezen időszakaszban ragyogtak; hanem általmegyek a' literatura' jelen állapotjára, csak *Szymanowskit* nevezem még, ki *Gnidos' temploma'* fordításával megmutatá, hogy nyelvünk minden lehetséges kecsre és gyöngédségre képes. —

Szerencsétlenségünk ismeretes, mint ellenállásunk azok ellen, kik üldöztenek. A' május' 3dikai alkotmány, *Kosciusko'* forradalma, 's végképeni megsemmisítésünk egymás után bekövetkeztenek. Húsz évig bizonytalanok voltunk lételünk felől. Húsz évig harczosaink a' franczia hadaknak tették részeit, attól reménylén hazát, ki őket vezette; mellette hullván el, az egyiptomi gúláktól Moszkováig követvén őt, meghalván a' dicsőségért és — reményért. Természetes, hogy e' kor keveset foglalatoskodhatott a' literatúrá-

val, mert tudomány és művészség béke' és szerencse' gyümölcsei. Harczénekek' egész serege tanúi ez időszak' erőlködéseinek; íróink' tollai alól azonban semmi munka nem került ki. Minden gondolat a' haza felé simúlt, 's a' gyötrelmes várakozások' remegései nem adának tudós munkára nyugalmat. Végre Sándor császár' nagylelkűsége visszaadá Lengyelországnak politikai lételét, 's új állapotja keletkezett a' dolgoknak. Minden szellem a' tudomány és költészet felé fordult. Iskolák 's oktató intézetek kelének, a' varsói, vilnai és krakói három egyetem számos ifjut képeze, kik kormányunk' és literaturánk' külön ágaiiban előkelő rangot töltenek be.

Élő íróink két rendre oszlanak; amazok még August-Szaniszló' korából valók, ezek az osztály után támadtak.

Amazok között első rangot nyert mind tehetségei, mind nemes characterre által *Niemcewicz*, Kosciusko' hadi segéde hajdan, szentpétervári fogságának osztályosa, 's Amerikába követője *). Stílusa lelkesedett, megható, midőn honáról beszél. Prosája virágos. Meséiben eredetiségéhez metsző satyrai ér csatlakozik.

III. Zsigmond királyunk' országlásának története az ékesszólás' remekje. Historiai énekei tündöklők hazafisággal. Románjában festései Cooperéivel vetélkednek. Az „Elragadott hajfűrt“, mellyet Popeból fordíta, szép egész a' lehetőségig.

Nem hallgathatom el *Woronicz* Pált, a' varsói érseket, senatort és ország' primását, ki nem régen Bécsben mult ki. Hőskölteménye „*A' Sybilla*“ a' multkor' dicsét 's szebb napok' reménységeit éneke. August-Zsigmond' literaturai aranykora' (1530—1572) íróinak minden ereje és felsége újra feltámad benne. Halotti beszédei a' legjelesb, mit e' nemben birunk. Fő munkája azon mondat, mellyet Poniatowski József hg felett tarta. Szinte látjuk benne a' régi

*) Neve az aggastyánnak felvillant újra az 1830diki időszakban. Hontalan bolyong most idegen földeken. T. F.

Polonia' nagy emberei' árnyékit a' szónok' szavára összegyűlni 's lassanként az Elster' partjai mellett elvonulni, mellynek hullámai hajták a' bajnok' holttestét.

Sniadecki visszaadá nyelvünknek elvesztett tisztaságát. Csillagász, 's a' wilnai egyetem' rectora, komoly tudományos tárgyakkal foglalatostkodott, de a' legszárzabb dolog is széppé lőn tolla alatt. Birunk tőle literaturai és philosophiai értekezéseket, 's academiai beszédeket, példányait az ékesszólásnak. *Sniadecki*t olvasván egy bölcszet gondolunk látni, ki felül-emelkedve az emberi természet' szenvedelmeiben, nyugalomban szemléli a' földbeli dúlásokat, annak romlásait, bal sorsát. Kalaúzai az ész 's a' valóság, elmellőzi a' stilus' cifráit, 's azon különféle árnyéklatokat, mellyeket tollához méltatlanoknak tartta. Feléges, kifejezéseiben; szigoru, egyszerűségében, arról győz meg, hogy az emberi boldogságot egyedül az ész 's a' bölcsesség' kormányja biztosítja. Copernicus' élete tőle olly méltatást nyert, hogy Angliában csakhamar lefordítatnék. — Ő d'Alembertnek szoros barátja volt.

Két ódája Napoleonhoz *Kozmiannak* kitünő helyet ada literaturánkban. Virgil' Georgiconjaként gyönyörű költeményt irt a' falusi élet' kellemeiről Lengyelországban. Szigoru követője Horác' Poeticájának 's a' régiek' elveinek; de több lélekkel őket nem lehet követni, 's másolván őket, eredetiebbnek lenni. Leírásai Ovid'nak sem szebbek.

Osinski, literatura' prof. a' varsai egyetemenél, szépségekkel teljes előadásaiba bevonja az egész publicumot, 's hallgatóit erős és csillogó ékesszólással bájolja. Neki köszönünk három jeles ódát Napoleonhoz, Horác' és Cid' fordításait, mellyek másolatok inkább mint fordítások.

Szóljunk azon nagy forradalomról, melly néhány év óta vétetik észre literaturánkban. August-Szaniszló alatt tudósaink a' franczia 's a' régi írókra esküvének,

csak Virgil és Homer volt előttök, 's Horatius és Boileau két nagy fejedelem' szerepét játszák, 's bűn és árulás vala más lobogót követni. De egy idő óta ez megváltozott. Ifjuságunk a' romantos iskola' műveivel kezdett ismerkedni, és Schiller' és Byron' hangjaik rezgék át kebleiket. A' német és angol nyelv terjedni kezdtenek Lengyelországban. Elismertették, hogy az emberi lángész még nincs kimerítve; hogy lehet szépet mondani a' nélkül hogy görögöket, latínokat vagy francziákat utánaznánk vagy tőlök kölcsönöznénk; azonban midőn egyik része a' nemzetnek ekkép haladván, új tájakat fedezne fel, 's a' lelkesedés' egész hevével, mellyet a' szép és magas gerjeszthet, a' képzelem' ezen megnyílt mezeire törtetne: sokan nagy fejek közül behúnyák szemeiket a' fény előtt, a' classica iskola' ingó romjaira támaszkodottan. Ebből tüzes harc támadt iróink között, mind két felől egyaránt makacs, de mellynek resultatumai a' nyugott nézők közt világosságot 's műveltséget terjesztenek. A' romantos iskola győzött az elméken mind ujsága, mind védei' rendületlen erőlködései által, mellyek szinte mindig diadalt vívtak ki.

Elseje kétség kívül romantos költőinknek *Mickiewicz*, kinek most két év előtt (1828) jövének ki munkái Párizsban, 's több balladáit a' *Polish Anthology*-ban *) állanak angolra fordítva. Az élettavasz' hevével 's lelkesedésével magas röptében csodálást gerjeszt, 's bátorságával megrendít. Mint Icaros, a' napnak tart, de szárnyai nem olvadnak el, hanem mind inkább kifejlének. Eszméi meglepők, gyakran finomak. Shakespeare és Byron által táplálva, távol van még is az utánazástól. Ő toda magának pályát szabni, mellyen senki nem hágdosott előtte, 's az elsőség' becsületét méltósággal fenntartja. Nincs párja midőn a' csalatkozott szerelem' és remények' gyötrelmeit festi; örvényei elragadnak, és csenedet hányatás követi és két-

*) Bowring' munkája. T. F.

ségbesés. Másfelől balladái teljesek természeti gyengédséggel és kecsesel. Sonettjei méltók Laura' kedveséhez. Leírásai ragyogók, puhaság és gyönyör nélkül. Mindene nagy és fenséges. Versei' dictiója hangozatos, erős, és valódi-lengyel a' szónak egész értelmében; t. i. bélyegzi azon komolyság és erő, melly nyelvünk' szellemét teszi. Olvasván munkáit, monarchát látunk, kényszeríteni a' szavakat — ezen rabjait — tolla alá; ő a' kifejezéseken minden értelmeikben a' legnagyobb könnyedséggel uralkodik. Van két történeti költeménye is Byron' nemében.

Álljon itt (bár prosában) egyik költeményének néhány szakasza. Egy litván bárd siratja honának a' németek általi elfoglaltatását.

„Mint az arkangyalí tárogató' hangjára, melly az ítélet' napján a' malt korokat felköltendi; akként énekem' zengzetére a' hamvak, mellyeket lábaim taposnak, fölélednek óriási alakokban. Az oszlopok és a' fény' tornáczai fölkelnek romjaikból. Elhagyott tavakon az evezők' kimért csapásai hangzanak. Nyílmi látom felséges várak' kapuit. Koronákat látok 's lovasi fegyverzetet. A' dalnokok' énekei közé a' szüzek' tánczának suhongásai vegyülnek.“

„Hah! ez álom isteni volt; de kegyetlen az ébredés. Honföldem' erdei és hegyei eltűnének szemeim elől. Gondolatim' szárnyai elcsüggednek terhök alatt, 's a' nyugalom' védhelyében keresnek pihenést. Hazámfiái' szívtépő siralmainak közepette lantom elnémul fagyalt kezeimben. Gyakran nem hallhatom már a' multkor' szavát. De ízenként a' szent hév' szikrái, alvák keblem' fenekén, lángba borítják azt, új életet lobbantva szellemembe, 's földerítve emlékezetemet. Ollyan ez akkor mint a' kristály lámpa, mellyet élénk színekkel feste az ecset. Lepjék bár por és pecsétek, gyújts világot keblében, még fogja vonzani a' szemeket rajzai' élénkségével 's a' palota' falait fénye' eleven vissz sugári fogják tündököltetni. Ah! vajha azon lángözönt, melly bennem ég, általonthatnám azok'

kebelébe, kik engem hallgatnak! vajha, felidézvén a' mult korokat, hangozatos versekkel ragadhatnám el testvéreimet! Talán újra érzének szíveiket dobogni mint hajdan, ha nemzeti ének indítaná meg azokat; megértenék talán még az egykori lelkek' nagyságát, 's élhetnék, ha csak egy perczét is a' fenn életnek, mellyet őseink éltek.“

Miaskowski és Fulgencé Párizsban 1830. Mickiewicz' munkái' egy részét adák francziául u. m.: *Wallenrod Kourád* történeti beszélyt Litván- és Poroszország' évkönyveiből, a' *Farist*, 's a' *Krimai sonetteket*. „A' vállalat, mond egy előkelő lengyel literator, dicséretre méltó; de ohajtható vala, hogy jobban sikerüljön 's az eredetinek lelkesége jobban adatott volna vissza. Mi remekje a' költészetnek itt, a' fordításban egyszerű történeti elbeszélés lett. Igaz, a' nagy gondolatok nem vesznek el soha, 's a' stilustól csak kevesse függenek, de a' színek 's a' részletek elenyésznek. Vész az egészi hatás, az eszmék ott állanak parancsnoki tekintetű sziklák gyanánt, mellyek csodálást gerjesztenek, de parlag síkkal vétettek körül; a' virulmányok, mellyek azokat öszvekapcsolják, elhervadtanak. Azon kívül Mickiewicz' lángesze' teljes fölfogására nem elég írásait olvasni; literaturánk' állapotját is kell ismerni hogy a' változást, mellyet benne szült, a' maga roppant terjedelmében meg lehessen bírálni.“

Morawski general hadi pályája' szünóráit a' költészetnek szenteli. Meséi metsző eredetiségűek. Beszéde, mellyet Poniatowski József hg' halála után monda, csodálva lesz mindenkor mind eszméi' nagysága, mind tollá' tisztasága miatt. Ezen író, kit Mars' és Apollo' koszorúi fednek, a' classica és romantos iskola' harczában közönbös (neutralis) maradt. Elve: tisztelni az érdemet itt és ott. Birjuk tőle Andromache' fordítását, melly tizenöt évi munka' gyümölcse 's egészen megfelelt a' közönség' várákozásának 's a' reménységnek, mellyet gerjeszte egy nagy talentumnak más által magyarázata.

Wezyk játékszinünket gyarapítá néhány szomorujátékkal 's Krakó' vidékeiről egy költeményt adott; 's 'ítt a' leiró nemhez mutata nagy könnyedséget, ott erőt fejtett ki a' kifejezésben.

Odyniec Mickiewicz' pályáját követte. Valami édesdedség különbözteti Musáját ezen nagy költőétől. Balladái érdeklők, 's dús képzeletet mutatnak. Méltó mestereihez kiket tanult, Goethe és Bürgerhez.

Egy tragoediánk van, egyetlen műve *Felinski-nek*, kit olly korán ragada el a' halál csodálásunk elől. Az „Radziwil Borbála“, szépsége 's szerencsétlensége által történeteink' Stuart Mariája. Ez érdekes tárgy a' költő' tolla alatt még érdekesebb lőn. 'S ez drámáink között a' legtökéletesb mű. A' rhythmusnak ezen díszét és tökélyét nem lehet meghaladni, 's egy úttal correctebbnek lenni. A' régi Polonia' szelleme lebegni látszék a' szerző felett, mert mindenik sora erkölcsünk' és caractereink' lelkét leheli.

Legjelesb professoraink' egyike *Brodzinski*, napjainkban a' költészetnek egy valóban nemzeti faját hozá divatba; 's nem tartozik sem a' régi sem a' romantos iskolához. Egyszerűségében szép; 's gyengéd és borongó egyszersmind. Olvasásakor ellenállhatlan kecsék igéznek. Nem zajgó szenvedélyek hatnak meg, nem remegsz sötét vétkek vagy lázasztó vadságok előtt. Fekete, gyászképek messze kerülik tollát; hanem szeretetre méltó andalgásba merít. Közepében érzed magad' a' haza' holt bajnokai' árnyainak. Örök tavasz homlokaik felett. Szerencséseknek látszanak hogy vérök' ontásával 's halálukkal nyerhetének örök életet. Hallod győzelemdaluk' véghangjait, hasonlókat egy harmonia' elhaló zengzetihez, mellyek az est' panaszló szellője' szárnyain érkeznek. Halálsohajítások, reménység' félelmei; de soha sem egy elkárhozott' sikoltásai, kétség' remegéseig örültség' rángásai.

Zaleski összegyűjté a' népdalokat és legendákat, 's azokat bátor stilusával szebbekké változtatván, igazolja ama közmondást: *audaces fortuna iuvat*. Festé-

sei néha setétek és rettentők. Az Ukrajna' homoksívatagjain fütyölő orkán 's a' holttesteken viaskodó ragadó madarak' károgása kedveltei.

Fredro számos jeles vigjátékainak köszöni hírét, mellyekben a' lengyel erkölcsöket festi. Ő sajátosság e' nemben. Mindenik darabjában van néhány személy, mellyekben a' szerző központosította a' nevetségest, 's mellyek az actióba lelkes és mulattató móddal hoznak változatosságot, az alatt, hogy a' szövevény' hőse, a' fő személyek — egy szóval, a' szeretők — mindenkor emeltebb 's érdeklő characterrel birnak. A' köztök kelekedő scenák telvék indulatokkal, érdeklő eszmékkal, a' hazafiság' legnemesb érzéseivel, a' szerelem' legszebb szenvedelmeivel, mi által a' tárgy különös vonzóságot nyer a' nézők' lelkére. *Az embergyűlölő 's a' költő* czimű darabja különösen csodálatos, leginkább azon scenájában, hol egy ifju szerző reményeit 's betöltendő kötelességeit festi le. A' fiatakor' lelkesedése 's a' költő' lángjai, ki látja már a' távolban a' csillagkoronát, melly az egekben várja: olly módon vannak adva, hogy az a' legszebb mit e' nemben várhatni. Az egy vulkán, melly tündöklő lángjait egész a' halhatlanság' azurboltjáig hányja.

Dmuchovski, az Ilias' híres fordítójának fia, velünk Scott' minden románjait és sok egyéb külföldi munkákat megismertetett. *Kowalski* játékszinünket egész Moliere' jeles fordításával gazdagítja. Birjuk legnagyobb részét az idegen nemzetek' remekműveinek lengyelül. Corneille, Racine, Voltaire, Shakespeare, Schiller, Alfieri, Ducis, Delavigne lengyelül szólamlanak meg, 's közönségünk tapssal tiszteli meg darabjaikat, mellyek naponként megfordulnak játékszinneinken.

Lelewel, a' lengyel Malte-Brun, mély tudományával metsző eredetiségű előadást köt össze. Nagy historiai képek' rajzolásában ő nagy művész; bennök minden szó egy árnyéklat, minden kifejezés egy színezete az időnek, mellyet olvasóinak felmutat. Mint-

egy tizenöt év óta számos történet- és földirási munkával ajándékozta meg e' fáradhatlan férfi literaturánkat. Híre túlhatott már Europa' határain, általrepülve a' tengereken. — Tagja a' calcuttai tudós társaságnak.

A' tudományoknak, művészeteknek és műszorgalomnak számos folyóirat van szánva. Számos almanach évenként első rangu költőink' darabjaival ajándékoz meg. Minden felül nagy az írói buzgóság külön agáin a' literaturának; ifjaink lángolók a' Musák' tiszteletében, és serények megörökíteni emlékezetét egy nemzetnek, mellynek nincs már egyéb gyámola mint literaturája, 's egyéb öre nyelvénél. Közülök *Gaszinski*, alig húsz évű korában, hasonló nemben ragyog, mellyben ama' nagy irlandi költő Moore Tamás, az eszmék' (ideák') ugyanazon gyengédségével 's a' kifejezés' ugyanazon fennségével. Virágokat hint és drágaköveket bő kézzel. Olvastában fülmilét vélünk zengeni rózsabokor közt.

Már csak románköltőinkről kell emlékezniem. *Bronikowski* németül ír, a' lengyel név' dicsőségének Európában terjesztésére *). Hona' történeteit nem tanulta kevesebb szerencsével, mint Scott a' magájét. Sok munkái francziára fordítottak **).

Bennatowicz három történeti románt irt, sokat ígérőt, mellyek érdekökre nézve vetélkedhetnek az *Ivanhoe*' szerzője' műveivel.

Számos egyéb, e' nemhez tartozó műveket birunk még; 's a' szám szaporodik minden nap. 'S csodálatos, hogy nemzet, melly annyi bal szerencsét tűrt 's annyi politicalai crisiseken ment keresztül, illy szép, 's illy teljes literaturát bír.

Jean de Carro : *almanach de Carlsbad* 1831diki folyamataából.

TOLDY FERENCZ.

*) Hiváság. Irt volna lengyelül, literaturát terjeszt vala pusztá hír helyett. Illy buzgóságot minden nemzet megköszönhet. T. F.

***) Ezen most már meghalálozott íróról láss néhány szót még *Vegyes közléseink* között, a' necrológban. A' szerk.